

Biernat, Andrzej

"Dzieje burżuazji w Polsce. Studia i materiały, t. 3" pod red. Ryszarda Kołodziejczyka, Wrocław [etc.] 1983 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 75/1, 216-217

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

dzą Janusza Woronicza i Karola Sienkiewicza byli bardzo podnieceni polityczną podróżą samego A. J. Czartoryskiego, podobno po koronę do Rzymu i rzekomo bliskim powstaniem Czerkiesów. Ale książę szybko wrócił (po masońskim zjeździe europejskich arystokratów we Florencji) — by w Paryżu odebrać hołd nowych poddanych, szczególnie C. Platera — W czasie tej paryskiej komedii W. Zamoy-ski rozmówił się w Rzymie z Grzegorzem XVI i wrócił z tajną myślą wykorzystania członków kongregacji do celów politycznych monarchistów” (s. 332); „Tymczasem polska demokracja emigracyjna skończyła okres czeladnictwa antykatolickiego u frankistowskiej masonerii i o własnych siłach przystąpiła do ataku na nową kongregację” (s. 334 n.). Mamy zatem do czynienia z książką „zaangażowaną” — w złym znaczeniu tego słowa.

A. S.

Andrzej Walicki, *Między filozofią, religią i polityką. Studia o myśli polskiej epoki romantyzmu*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1983, s. 288.

Mimo iż jest to zbiór odrębnych studiów napisanych w ciągu dwunastu lat (studiów uzupełnianych i rozwijanych dla potrzeb niniejszej wersji, lecz tylko trzecie z nich zostało napisane specjalnie), autorowi udało się stworzyć z nich całość spójną, świadczącą o konsekwencji, z jaką powraca do problemu obecności romantyzmu w myśli polskiej, zwłaszcza zaś do właściwego romantyzmowi — a zasygnalizowanego w tytule — powiązania między filozofią, religią a polityką.

Wielotematyczność artykułów zwiększa tylko bogactwo i plastyczność wyłaniającego się z nich obrazu romantyzmu; wymienienie tytułów pozwoli przynajmniej po części zorientować się w treści rozważań: „Millenaryzm i mesjanizm religijny a romantyczny mesjanizm polski”; „Francuskie inspiracje myśli filozoficzno-religijnej Augusta Cieszkowskiego”; „«Filozofia narodowa», romantyzm i kryzys «absolutnego idealizmu»”; „Polska, Rosja i Stany Zjednoczone w koncepcjach Adama Gurowskiego”; „Cyprian Norwid: trzy wątki myśli”; „Stanisław Brzozowski i filozofia polskiego romantyzmu”. Studium ostatnie wykracza już poza chronologiczne granice romantyzmu jako epoki, wprowadzając do pracy perspektywę aktualizującą.

T. K.

Dzieje burżuazji w Polsce. Studia i materiały t. III, pod redakcją Ryszarda Kołodziejczyka, Polska Akademia Nauk. Instytut Historii, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich—Wydawnictwo PAN, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1983, s. 308.

Trzeci tom serii ukazał się blisko dziesięć lat po opublikowaniu pierwszego, w którym Ryszard Kołodziejczyk, kierujący Zespołem Dziejów Klas Posiadających w Instytucie Historii PAN, nakreślił program badań nad dziejami burżuazji i drobnomieszczaństwa na ziemiach polskich w XIX i XX w. Obecny zbiór zawiera 11 rozpraw. Jego cechą charakterystyczną jest to, że podejmuje rozpatrywane zagadnienia w szerszym niż dotychczas ujęciu terytorialnym, które do tej pory, było bardzo warszawskocentryczne. Jest to wynik, jak się zdaje, wciągnięcia do prac Zespołu szeregu osób z pozawarszawskich ośrodków naukowych (Krakowa, Poznania, Łodzi i Kielec).

Wiodącym wątkiem obecnego tomu są różne aspekty dziejów drobnomieszczaństwa. Zagadnienie miejsca drobnomieszczaństwa w społeczności Wielkopolski i Pomorza w latach 1875—1914, a więc w okresie rozwiniętego kapitalizmu, omawia Ste-

fan Kowal. Trzy artykuły poświęcone zostały drobnomieszczaństwu Kielecczyny. O liczebności, rozmieszczeniu i strukturze rzemieślników województwa kieleckiego w okresie międzywojennym pisze Regina Renz, zaś Mieczysław B. Markowski podejmuje te same zagadnienia w odniesieniu do właścicieli zakładów przemysłowych w tym samym okresie. Trzeci artykuł Stanisława Markowskiego „Struktura społeczno-zawodowa miast Kielecczyny 1815—1866” jest swego rodzaju półproduktem dla podejmowanych w tym tomie zagadnień. Warto zwrócić uwagę na b. interesujące studium Stefani Kowalskiej-Glikman, w którym na podstawie zachowanych akt fiskalnych powstałych w wyniku poboru tzw. opłaty klasycznej przeprowadza się analizę struktury dochodów warszawskiego drobnomieszczaństwa około połowy XIX w. Z kolei dwa artykuły poświęcone zostały burżuazji łódzkiej. Anna Słoniowa podjęła się próby określenia liczebności, narodowości i wewnętrznego zróżnicowania burżuazji łódzkiej w drugiej połowie XIX stulecia, zaś Wanda Kuźko przedstawiła działalność Komitetu Giełdowego Łódzkiego skupiającego elitę burżuazji łódzkiej w okresie I wojny światowej.

Prześledzeniu indywidualnych karier przedstawicieli burżuazji poświęcone zostały artykuły Barbary Grochulskiej o Samuelu Antonim Fraenklu, który zaczynając swoją działalność jako plenipotent jednej z firm berlińskich stał się z czasem jednym z największych finansistów Królestwa Kongresowego oraz Feliksa Kiryka i Henryka Zalińskiego o Zieleniewskich — krakowskim rodzie „fabrykantów żelaznych”, którzy warsztat rzemieślniczy przekształcili w znany w Galicji zakład przemysłowy.

Danuta Rzepniewska przedstawiła problemy kapitału, zadłużenia i kredytu w rolnictwie Królestwa Polskiego ukazując wzajemne powiązania i wzajemne przenikanie się ziemiaństwa, drobnomieszczaństwa i burżuazji w sferach swojej działalności. Wreszcie Ryszard Kołodziejczyk zafascynowany, jak pisze, zorganizowaną przed kilku laty w Krakowie wystawą „Polaków portret własny”, podjął próbę naszkicowania portretu zbiorowego burżuazji Królestwa Polskiego. Za przykład wybrał cztery sylwetki wybitnych burżua: Leona Newachowicza, Piotra Steinkellera, Leopolda Kronenberga i Jana Blocha. Ten dobry pomysł, naszkicowany tutaj jednakże zbyt cienką kreską, wart jest chyba większego eseju, który ujmowałby zagadnienie szerzej i głębiej.

Omawiany tom niewątpliwie powiększył naszą wiedzę o burżuazji, a zwłaszcza drobnomieszczaństwie polskim.

A. B.

Stanisław Dzierzbicki, *Pamiętnik z lat wojny 1915—1918*, słowem wstępnym poprzedził Janusz Pajewski, przypisy opracowała Danuta Płygawko, przygotował do druku Tomasz Jodełka-Burzecki, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1983, s. 583, ilustr.

Pamiętnik obejmuje okres intensywnego udziału autora w życiu politycznym i gospodarczym. Stanisław Dzierzbicki (1854—1919) średniozamożny ziemianin z północnego Mazowsza był w latach I wojny światowej członkiem władz Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego i instytucji ubezpieczeniowych, następnie zaś członkiem Tymczasowej Rady Stanu; w gabinetach powoływanych przez Radę Regencyjną pełnił funkcje ministra rolnictwa i ministra skarbu. Pamiętniki spisywał niemal na bieżąco, lecz bez kierowania się emocjami chwili, w sposób świadczący o dużej kulturze politycznej. Dotyczą one głównie stosunków między działaczami polskimi różnych orientacji oraz prób ustalenia *modus vivendi* z okupacyjnymi władzami niemieckimi. Pisze też Dzierzbicki o swych wyjazdach do Wiednia,